

پرورش احساس مذهبی در کودکان نوجوانان «نماز»

بدون تردید کودکان بالفطره استعداد پذیرش و انجام تکالیف مذهبی را دارند، اما آنچه کسه مهم است چگونگی روشهای ارائه یا عرضه نمودن تکالیف است. به دیگر سخن اگر ما بتوانیم کودکان را به نحو شایسته و مطلوب در معرض مشاهده و یادگیری رفتارها یا تکالیف مذهبی قرار دهیم، مسلماً آنها به طور طبیعی و با رضایت قلبی آن رفتارها را خواهند آموخت، چرا که آداب مذهبی، مسائل قراردادی و وضعی را برانسان تحمیل نمی کند، بلکه اگر نیکو بنگریم مذهب عاملی است در جهت تأمین نیاز فطری انسان.

خانواده و احیای پرورش احساس مذهبی در
کودکان

غالب رفتارهای انسان براساس یادگیری

دکتر غلامعلی افروز

در بحث تربیت مذهبی به طور اعم و تربیت نماز به طور اخص، ناگزیر به طرح چند موضوع به ظاهر مستقل، اما کاملاً مرتبط هستیم. از قوه به فعل درآوردن استعدادها، توانمندیها و قابلیت های آدمی، مقبولترین تعریف از تربیت محسوب می شود. با قبول این تعریف، شناخت ویژگیهای فطری و چگونگی ظهور خصیصه ها و استعداد های ذاتی کودکان، امری است اجتناب ناپذیر.

دین خدا فطری است و هدف اصلی انبیاء الهی نیز که جملگی بشیر و نذیر بوده اند، احیای فطرت، فراهم نمودن زمینه های رشد و به کمال رسانیدن فضایل اخلاقی انسان بوده است.^۱

فهمیدن و پی بردن به علتها و معلولها. همه وجود کودکان ملو از سؤال است، سؤال از چراییها و چگونگیها، اما همیشه و همه کودکان سؤالاتشان را به زبان نمی آورند. بسیاری از سؤالات کودکان را باید درسیما و چشمان نظاره گرشان جستجو نمود. به بیان دیگر حقیقت - بین بودن حکم می کند که همواره به گونه ای باشیم که گویی نگاه ما، سخن ما و رفتار ما پاسخی است به سؤال و نیاز نهفته فرزندانمان و سرمشقی است برای مشق و درس چگونه زیستنشان. آنها پیوسته می آموزند و نسبت به هر چیزی که می آموزند احساس تازه ای پیدامی - کنند. باید تلاش کنیم که آموخته های آنها با تجارب خوشایند و دوست داشتنی تواءم باشد. وقتی که انسان از موضوع یا مسأله ای که با آن مواجه شده است، احساس خرسندی و خشنودی کند، آن موضوع یا مسأله را با راحتی، رضامندی و رغبت به خاطر سپرده، دیرتر فراموش می کند.

یادگیری غیرمستقیم یا مشاهده ای

پایدارترین و درعین حال خوشایندترین یادگیریها، یادگیری غیر مستقیم یا مشاهده ای است. در این نوع یادگیری، یادگیرنده مطابق رغبتها و انگیزه های خود، آزادانه و بدون هر گونه جبر و فشار روانی، همه حواس خود را متوجه رفتار مورد نظر می کند و بایک نوع احساس خوشایند و راحتی بردانسته ها و تجارب شناختی خویش می افزاید.

اگر اولیاء و مربیان بتوانند بسیاری از رفتارهای مطلوب و احساسات خوشایند را بطور غیرمستقیم و یا ضمنی از طریق بهره گیری از وجود الگوهای

است، و اولین و مهمترین پایگاه یادگیری کانون خانواده است. خمیرمایه شخصیت انسان در خانواده شکل می گیرد و نگرشها، رغبتها، رفتارهای خوشایند و ناخوشایند نسبت به پدیده های مختلف، از خانه سرچشمه می گیرد. علی علیه السلام می فرمایند: "صفحه دل نوجوان همچون زمین مستعدی است که هیچ گیاهی در آن نروئیده و آماده هرنوع بذرافشانی است! آنچه که مطلوب است در نهاد فرزندان وجود دارد، اینک رسالت پیامبر گونه اولیاء است که با باغبانی خود بدر وجود کودکان را شکوفا کنند.

گزل^۳ روان شناس شهیر آمریکایی می گوید: "کودک در ۵ و ۶ سالگی نسخه کوچک جوانی است که خواهد شد." البته او هرگز نمی خواهد منکر تاءثیر تربیت در دوره جوانی شود، بلکه می خواهد بر نقش و اهمیت حیاتی تربیت در خانواده تاءکید کند.

به نظری بسیاری از رفتارهایی را که در در نوجوانان و جوانان مشاهده می کنیم، نظیر: کمرویی، گوشه گیری، پرخاشگری، بی رغبتی نسبت به نماز و روزه و یا برعکس: شادابی و سرزندگی، فعالیت و سازندگی، اقامه نماز و اهمیت دادن به احکام مذهبی، غالباً "تاءثیر از تجارب تربیتی کودک قبل از ورود به مدرسه است. کودکان تشنه یادگیری هستند و نیاز به دانستن و پی بردن به راز هستی، یک نیاز فطری است. به هر صورت آنها می آموزند، بطور مستقیم و غیرمستقیم، آگاهانه و ناآگاهانه. برای کودکان همه جا مدرسه و کلاس درس و همه کس می تواند معلم و مربی باشد. این که همه کودکان بالفطره کنجکاو و کاوشگر هستند، خود نشانی است از همان نیاز آنها به دانستن و

مثل پدر، مادر، دایی، عمه، خاله، عمسو، معلم و...

نقش الگوهای رفتاری در پرورش احساس مذهبی

هر قدر الگوهای بزرگسال برای بچه ها مطلوبتر و محبوبتر باشند، میزان تأثیرپذیری بیشتر و پایدارتر می شود. بچه ها رفتار الگوهای مطلوبشان را بسیار دوست می دارند و تمایل دارند که همانند سازی کنند و رفتاری همان رفتار الگوهای خودشان داشته باشند. درباره تأثیر نقش الگو در شکل گیری شخصیت انسان فراوان سخن گفته شده است و در این جا ذکر خاطره ای از یکی از عارفان بزرگ می تواند شاهد نیکویی بر این موضوع باشد.

روزی از "سهل شوشتری" که از عرفسای

رفتاری در کودکان و نوجوانان بوجود آورند، فوق العاده ارزشمند و مؤثر خواهد بود. در یادگیری ضمنی و یا مشاهده ای، به جهت آن که یادگیرنده آزادانه و داوطلبانه به موضوع رفتار خاصی دقت می کند از نگرش مثبت و انگیزه قوی و غنی برخوردار است، کمتر دچار فشار ذهنی و خستگی شده، از دامنه توجه وسیعتری بهره می برد، درحالی که در آموزشهای مستقیم همیشه چنین نیست و ممکن است دانش آموز نسبت به موضوع یادگیری رغبت و انگیزه ای از خود نشان ندهد و زودتر خسته شود.

در یادگیری مشاهده ای ویژگیهای الگو برای کودکان و نوجوانان فوق العاده حائز اهمیت است. همان طوری که اشاره شد، غالباً آموخته ها، مهارتها و رفتارهای ما از طریق مشاهده رفتار والدین، همسالان و مربیان شکل گرفته است.

به دیگر سخن، کودکان و نوجوانان رفتاری را از خود نشان می دهند که قبلاً در معرض مشاهده مستقیم یا غیرمستقیم آن رفتار قرار گرفته اند و یا این که مدتها در حوزة شناختی خود رفتار مورد نظر را مرور کرده اند.

نماز خواندن کودکان خردسال نیز رفتاری است که ابتداءً آن را از طریق مشاهده آموخته و احساس خاصی نسبت به آن پیدا کرده اند. در خانواده، نحوه نماز خواندن والدین، چگونگی نگرش آنها نسبت به نماز، تلقی آنها از اهمیت و عظمت نماز، رفتار آنها قبل از ایستادن به نماز، هنگام اقامه نماز و بعد از اتمام نماز، از جمله عوامل بسیار مهمی است که در ایجاد و پرورش احساس مذهبی، بخصوص تمایل به نماز خواندن در کودکان دخیل است. بخصوص آنهایی که کودک با ایشان ارتباط متقابل دارد

این که نزد دایی بروم ، خودم قبل از اذان صبح بیدار می شدم ، و پس از نماز تسبیح به دست می گرفتم و بیوسته تکرار می کردم : " یا حاضر و یا ناظر " و از این کار کیف روحانی می بردم تا این که به این مقام و مرتبه رسیدم . "

واقع امر این است که صفات اخلاقی مهم ، ارزشها و رفتارهای پسندیده و مطلوب بسیاری کودکان چیزی است که در درجه اول خانواده یا گروه مرجع نخستین و الگوهای رفتاری با باورهای قوی و رفتارهای مستمر ، متعادل و متعالی به آنها آموخته اند . به عبارت دیگر کودکان نظام ارزشها و رفتارهای الگوهای بزرگسال را به عنوان یک هدف رفتاری مطلوب می پذیرند ، بخصوص زمانی که رفتار الگوها ترسیمی از شیوه و طریق متعالی زندگی بوده ، پاسخی باشد برای نیازهای فطری کودکان .
در این جا سعی می شود به چگونگی تأثیر رفتار الگوها و تقلید در استقرارات و تکوین شخصیت کودک مختصراً اشاره ای بشود .

همان طوری که پیشتر ذکر گردید ، تقلید و یادگیری مشاهده ای اساس رفتار و آموخته های اولیه انسان را تشکیل می دهد . حقیقت آن است که یادگیری از طریق تقلید و تأثیر رفتارهای کلامی و غیرکلامی الگوها از همان سالهای اول تولد کودک وجود دارد . به عنوان مثال یادگیری زبان ناهود نسبتاً زیادی بر اساس تقلید است . کودک از همان ماههای اول صداهایی را که به صورت کلمات می شنود مرتباً تقلید می کند و همین صداها بتدریج درونی شده ، یادگیری زبان را برای کودک میسر می سازد . مسلماً " کودک نسبت به صداهایی که مشابه صدای مادر و پدر و دیگر اطرافیان است حساسیت

بزرگ و اهل کرامات بود پرسیدند چگونه به این مقام و مرتبه رسیدی؟ او پاسخ داد: " من در کودکی نزد دایی ام زندگی می کردم . وقتی هفت ساله بودم ، نیمه شب ادرار به من فشار آورد . بناچار از رختخواب برخاستم و به دستشویی رفتم . وقتی برگشتم که بخوابم ، دایی ام را دیدم که رو به قبله نشسته ، عیابی به دوش کشیده ، عمامه ای دور سرش پیچیده و مشغول نماز خواندن است . از حالت او خوشم آمد ، کنارش نشستم تا نمازش تمام شد ، آنگاه از من پرسید: " پسر ، چرانشسته ای؟ بسرو بخواب . "

گفتم: " از کار شما خوش آمده و می خواهم پهلوی شما بنشینم . "

گفت: " نه ، برو بخواب "

رفتم و خوابیدم . شب بعد نیز از خواب بیدار شدم . وقتی از دستشویی برگشتم ، باز هم دایی مشغول نماز خواندن بود . کنارش نشستم . به من گفت: " برو بخواب "

گفتم: " دوست دارم هر چه شما می گوئید ، من هم تکرار کنم . "

دایی ام مرا روبه قبله نشانید و گفت: " یک مرتبه بگو " یا حاضر و یا ناظر "

من هم تکرار کردم . سپس دایی گفت: " برای امشب کافی است ، حالا برو بخواب "

این کار چند شب تکرار شد و هر شب عبارت " یا حاضر و یا ناظر " را چندبار تکرار می کردم . کم کم ، وضو گرفتن را نیز آموختم ، و پس از آن که وضو می گرفتم ، هفت بار می گفتم: " یا حاضر و یا ناظر "

هرآن کو غافل از حق یک زمان است

در آن دم کافر است ، امانهان است
بالاخره کار به جایی رسید که من دیگر بدون

است .
 زمانی که الگوهای رفتاری محبوب کودکان و نوجوانان بانعظیم و تکریم و باجهره ای مصمم و درعین حال گشاده و متبسم به نماز می - ایستند و باخالق هستی سخن می گویند ، کودکان نه تنها از تماشای این حالت دچار سرور و احساس رضامندی می شوند ، بلکه سعی می کنند با انگیزه فراوان این قبیل رفتارالگوها را به خاطر بسپارند و اشتیاق بازآفرینی این رفتارها را می توان از نگاههای نظاره گر آنها درک نمود .

بالاخره در اولین فرصت مطلوبی که برای کودکان و نوجوانان فراهم می آید ، و - آمادگیهای لازم دست می یابند ، سعی می کنند که رفتار آموخته شده را از خود نشان دهند . زمانی که کودکان بدون آن که اولیاء از آنان خواسته باشند و یا مستقیماً به آنها آموزش داده باشند ، گاه در کنار پدر و مادر می ایستند و یا بتهنایی نماز خواندن آنها را تقلید می کنند ، بیانگر همین حقیقت است . بدیهی است اگر این رفتار کودک که خود انعکاسی است از رفتار الگوها ، مورد تأیید و تشویق والدین و الگوها قرار گیرد ، تقویت شده ، تمایل و انگیزه کودک برای افزایش انجام آن رفتار بیشتر و بیشتر می شود . لازم به تذکر است که آن دسته از رفتارهای الگوها ، اعم از رفتار مطلوب و نامطلوب که مورد توجه مستقیم و یا غیر مستقیم کودکان قرار می گیرد ، توسط آنان آموخته می شود و اگر امکان تکرار و انجام آن عمل برای کودکان وجود نداشته باشد ، نمی تواند دلیلی باشد براین که آنها رفتار مورد نظراً یاد گرفته و یا به خاطر نسپرده اند . در بسیاری از مسوارد کودک با تخیل و یا تکرار ذهنی رفتاری کسسه

بیشتری نشان می دهد و همین امر بتدریج پایه های اجتماعی شدن کودک را فراهم می کند . پرواضح است که کودک از همان ماههای اول تولد با صدای آرام و دلنشین والدین آشنا شده ، وجودش شکوفا می گردد ؟ با توجه به این مسأله بسیار مهم و در نظر گرفتن این نکته که همواره حواس کودک متوجه اطرافیان است ، بسیار شایسته است هنگامی که پدر ، مادر و یا بعضی دیگر از اعضای خانواده در خانه نماز می خوانند ترتیبی بدهند تا آن جا که مقدور است نماز خواندن آنها در حوزه توجه سمعی کودک - که فوق العاده حساس و تآثیر پذیر است و از چند ماه قبل از تولد فعال می باشد - و همچنین در صورت امکان در محدوده دید نوزادان و کودکان خردسال قرار داشته باشد .

از آن جایی که اولین مرحله در یادگیری مشاهده ای ، توجه کودکان و نوجوانان به رفتارهای کلامی و غیرکلامی الگوهاست ، و با درک این حقیقت که اگر یادگیرنده به رفتار الگو توجه نکند ، چیزی از رفتار او را نخواهد آموخت ، لازم است رفتار الگوها همواره برای مشاهده - کنندگان ، گیرا ، جذاب و خوشایند باشد . لذا این مرحله از یادگیری مشاهده ای ، هنگامی که متضمن بار عاطفی و احساسی خوشایند است بیشترین تآثیر را در رفتار کودکان و نوجوانان می گذارد و بالطبع یادداری یا به یاد سپاری رفتار مورد نظر نیز در نزد کودکان و نوجوانان راحت تر و آسانتر می شود . در مرحله دوم از یادگیری مشاهده ای ، کودک رفتار الگوها را به صورت رمزهای کلامی یا تجسمی به خاطر می - سپارد . بدیهی است چنانچه اشاره شد ، هر قدر الگو محبوبتر باشد یاد سپاری رفتار او آسانتر

بر آن باشیم که با کودکان و نوجوانان رابطه‌ای دوستانه و صمیمی داشته باشیم. اگر چنین فضایی بر خانواده‌ها و مدارس حاکم باشد و اولیاء و مربیان بهترین و مطمئن‌ترین دوست و همراه برای کودکان و نوجوانان باشند، خیلی آسان و بدون زحمت رفتارشان مورد توجه و تقلید آگاهانه آنها واقع می‌شود. به قول پیامبر بزرگوار (ص): " المرء علی دین خلیله و قریبه" انسان همواره پیرو باورها و رفتارهای دوست و همنشین خود است.

اهمیت دادن الگوها به نماز

اگر الگوهای رفتاری بزرگسال برای نماز اهمیت فوق العاده‌ای قائل شوند، و در این اندیشه پایدار و ثابت قدم بمانند، کودکان و نوجوانان نسبت به نماز و اهمیت آن احساس و نگرش خاصی پیدامی‌کنند. وقتی که کودکان از

همان سنین اولیه حیاتشان بارها و بارها مشاهده می‌کنند که پدر و مادر مهربان و دلسوز و محبوب آنها، در خانه، سفر، گردش، مهمانی، کار و در هر شرایط و موقعیتی به ندای اذان و اقامه نماز بیش از هر چیز دیگر اهمیت می‌دهند و

مشاهده نموده، توانسته است رفتار مورد نظر را در حافظه‌اش حفظ کند. فی المثل اگر پدر یا مادری در خانه سیگاری کشداما تقلید یا تکرار این رفتار را در فرزندان خود مشاهده نمی‌کند، نباید از این امر که کودک رفتار او را یاد نگرفته است، خیلی خاطر جمع باشد. اگر فرزندان با توجه، کنجکاو و اشتیاق پدر و مادر را مورد مشاهده قرار داده‌اند، بالطبع آن را فرا گرفته‌اند، ولی در حال حاضر رفتار مورد نظر را از خود بروز نمی‌دهند (یادگیری نهفته) و ممکن است بعدها اگر فرصت مناسبی پیش آید آن را (سیگار کشیدن) از خود نشان دهند. بنابراین با اذعان به این حقیقت که رفتارهای والدین بطور کلی مورد توجه و یاد سپاری فرزندان است، باید سعی نمود که هرگز زمینه یادآموزی پنهان و آشکار برای کودکان فراهم نگردد. از سوی دیگر زمانی که اولیاء و مربیان تمایل دارند که رفتارهای مطلوب آنها همانند راست گویی، صداقت، ایثار، حفظ حجاب، نماز و... عمیقاً مورد توجه و یادگیری کودکان و نوجوانان قرار گیرد، لازم است همواره در عملکردهای خود ثابت قدم باقی مانده، همواره چهره‌ای مصمم و متبسم، و شخصیتی عاطفی، منطقی و قابل اعتماد و اطمینان برای خردسالان و نوجوانان داشته باشند. هر قدر شخصیت الگوهای بزرگسال برای کودکان و نوجوانان محبوب و دوست داشتنی باشد، تأثیر پذیری آنها افزایش می‌یابد. پرواضح است که هرگز نباید با زور مانع مشاهده رفتارمان توسط کودکان شویم و نیز هرگز نباید با زور و فشار کودکان را وادار به تقلید یا تبعیت از رفتار بزرگسالان بنماییم. در عوض شایسته است بیش از هر چیز جاذبه و خوشایندی‌های رفتار خودمان را بیشتر کنیم و

همراه با بچه ها و بزرگسالها، اقامه نماز در مسجد محله و مساجدی که بچه ها دوست دارند، نماز در نماز جمعه، نماز در مدارس همراه با معلمان و مربیان، نماز در پارکها، نماز در میدانهای ورزشی، نماز در فرودگاهها و... می تواند برای کودکان و نوجوانان بسیار خوشایند و دوست داشتنی باشد.

در خانواده و مدرسه باید بهترین شرایط عاطفی و روانی و نهایت خوشرویی اولیاء و مربیان به هنگام نماز باشد، تا جایی که کودکان در انتظار وقت نماز و نماز خواندن والدین باشند. رعایت این شرایط کودکان و نوجوانان با نماز خوگرفته، شیفته آن خواهند شد.

نگاهی به رفتار پیامبر بزرگوار (ص) اسوه و الگوی کامل انسانها در این زمینه بسیار عبرت انگیز است.

روزی پیغمبر اکرم با جمعی از مسلمین در نقطه ای نمازی گزارد. موقعی که آن حضرت به سجده می رفت حسین (ع) که کودک خرد سالی بود به پشت پیغمبر سوار می شد و پاهای خود را حرکت می داد و هی می کرد. وقتی پیغمبر می خواست سراز سجده بردارد او را می گرفت، پهلوی خود به زمین می گذارد. باز در سجده دیگر، تا پایان نماز طفل مکرر به پشت پیغمبر سوار می شد. یک نفر یهودی ناظر این جریان بود. پس از نماز به حضرت عرض کرد: شما با کودکان خود طوری رفتار می کنید که ماهرگز چنین نمی کنیم. پیغمبر اکرم در جواب فرمود: اگر شما بخواهید خدا و رسول خدا ایمان می داشتید به کودکان خود عطف و مهربان بودید، مهر و محبت پیغمبر و پیغمبر و پیغمبر و پیغمبر نسبت به کودک، مرد یهودی را سخت تحت تأثیر قرارداد و صمیمانه آئین مقدس اسلام را پذیرفت.

بزرگترین رسالت خود را به هنگام اذان تحت هر شرایطی نماز خواندن و سخن گفتن با خدا می دانند، بدون تردید نگرش و طرز تلقی آنها نسبت به نماز نیز چنین خواهد بود. در جنگ صفین که از مهمترین جنگهای صدر اسلام است، در کشاکش نبرد، تعدادی از سپاهیان علی علیه السلام مشاهده کردند که امیرالمؤمنین از میان لشکر صورتش را به طرف آسمان گرفته و به آفتاب می نگرد. "ابن عباس" که در آنجا حاضر بود، جلو رفت و علت را سؤال کرد. حضرت فرمود: "می خواهم هنگام وقت نماز ظهر را بدانم"، "ابن عباس" گفت: "آیا در این گیرودار واشتغال به جنگ، هنگام نماز است؟" امیرالمؤمنین علیه السلام در جواب سؤال "ابن عباس" فرمود: "ما برای چه با این قوم می جنگیم، آیا جز برای این است که نماز برپا شود؟"

وقتی اولیاء و مربیان نگرشی شکوهمندانه به نماز داشته باشند، قطعاً کودکان نماز را گرامی خواهند داشت.

تواءم کردن نماز با تجارب متنوع و خوشایند

برای کودکان

با در نظر گرفتن اصولی که اختصاراً به آنها اشاره شد، باید سعی کنیم که مسأله توجه کودکان به نماز و بالطبع یادگیری آن را با موقعیت های خوشایند و دوست داشتنی تواءم نماییم. در این شرایط باز آفرینی آموخته ها راحت تر و لذت بخش تر خواهد شد.

مثلاً "اقامه نماز همراه با اعضای خانواده، اقامه نماز با مهمانان و خانواده های فامیل و نزدیک،

اگر در مورد نماز خواندن بر کودکان سخت بگیریم ، و در ارتباط با نماز آنها را مورد تشویق و تأیید قرار ندهیم ، بکندریج در وجودشان احساس ناخوشایندی نسبت به " نماز " پیدامی شود و نه تنها در یادگیری اذکار و آداب و ترتیب نماز بیشتر دچار مشکل می شوند ، بلکه آن را بیسک تکلیف سخت پنداشته ، زمینه سستی و باگریزاز نماز در آنها بوجود می آید .

باید سعی کنیم با تشویق و ترغیب ، قسدرت تحمل کودکان و نوجوانان را افزایش دهیم و از تحقیر شخصیت آنها خودداری کنیم . هرگز نباید نماز خواندن کودکان دیگر را بیه رخ

افزایش تجارب موفقیت آمیز و خوشایند کودک در خواندن نماز

کودکان بیش از همنیاز به تشویق و تاءبید دارند . وقتی که کودکی روی زمین دراز می کشد و صورتش را به سجاده و مهر می مالد ، به جای آن که پای او را گرفته و حالتش را به صورت سجده بزرگسالان درآوریم ، بهتر است همان رفتار کودکانه اش را تشویق و تأیید کنیم . تشویق باعث می شود که این رفتار مطلوب بارها و بارها تکرار شود و به موازات رشد ذهنی و حرکتی کودک زمینه یادگیری " سجده کردن " هم فراهم گردد . اگر کودک جمله ای و یا حتی کلمه ای از نماز را به زبان آورد باید اوراجدا مورد تشویق قرار داد . هنگامی که کودک کلمه الله اکبر و یا لاله الاله را به زبان جاری می کند ، مستحق تشویق و پاداش پدر و مادر است .

در یادگیری نماز شایسته است توانمندیهای کودک را مدنظر قرار داد و نه ناتوانیها و ضعفها را

لازم است همواره در ارتباط با یادگیری نماز توسط کودکان بخصوص آنهايي که به سن تکلیف نرسیده اند ، آنچه که خوب می دانند مورد توجه باشد و نه ضعفها و ناتوانیهای آنها . تاءکید ما بر نکات مثبت رفتار کودکان سبب می شود که اعتماد به نفس آنها قویتر شده ، با احساس خود ارزشمندی وانگیزه غنی و توجه بیشتر موضوعات و مطالب مورد نظر را بهتر یاد بگیرند .

کلام آخر آن که، نماز کاملترین پاسخ به عالی ترین نیاز فطری انسانهاست. نماز عروج انسان به سوی مقصد و مقصود است، نماز شاخص دین و وسیله ای برای اتصاف به صفات رشد یافتگان است. همه تلاش و هنر مری در آن است که بتواند زمینه احیاء و بیداری فطرت پاک کودکان و نوجوانان را فراهم کند و بسه نیکوترین روشها آن را پرورش دهد.

منابع:

- ۱- افروز، غلامعلی، نقش الگوها در بینگری از تمارشهای روانی در کودکان دبستانی، پیوند آبان ۱۳۷۰
- ۲- افروز، غلامعلی، ضرورت ارزیابیهای مسترنازنامه بین نیاورهای اساسی و بهداشت روانی دانش آموزان، پیوند دی ماه ۱۳۶۹
- ۳- مرصوی، علیرضا، داستانهای زندگی چهارده مصوم، از انتشارات کانس فرهنگ و هنر اسلامی
- ۴- آیت الله دستغیب، توحید و نبوت در داستانهای شهید، انتشارات بنیاد معنیت

فرزندمان بکشیم و احساس حسادت، حسارت، خودکم بینی و گریز از نماز را در او ایجاد نمائیم، بلکه به گونه ای که قبلاً ذکر شد، صرفاً با تشویق و تاءیید رفتار و تاکید بر نقاط مثبت و تواناییها، و محسور نمودن او با افرادی که از ملاقات با آنها خرسند است، رفتارهای مطلوب و بویژه نماز خواندن را در وی تقویت کنیم.

بآورقیها:

- ۱- انبی بعثت لاتمم مکارم الاخلاق پیامبر (ص) نهج البلاغه
- ۲- نهج البلاغه
- ۳- GESHELL
- ۴- مطالعات انجام شده حاکی از آن است که جنین انسان در ماههای آخر بارداری نسبت به صداهای مختلف حساس است و رشد جبین بخصوص از کلام مادر و صداهای مختلفی که مادر به آن گوش فرا می دهد متأثر می گردد.
- ۵- نهج البلاغه

بقیه از صفحه ۸

حقیقه بنی ساعده و سوزاندن در خانه فاطمه

پس از رحلت رسول خدا (ص) چند نفر سر جاه طلب که در خانه جدایمان بسته بودند نگذارند خلافت به علی بن ابیطالب (ع) بسر رسید در سالیانی که به نام حقیقه بنی ساعده معروف گردید جمع گردید و نقشه خود را به اجرا گذاشتند و دهکده فدک را که بنام سر به دخترش بخشیده بود و فاطمه (س) درآمد این زمین را پس بینوا بیان میداد و فقرات قسم می کرد، از عبدال فاطمه (س) خالی کردند. در این صورت برای حقیقه و نهجی که از حقیقه آمدن دخترش در درباره فدک بوجود آمد، آنسین در سینه او گذاشتند که هر ساعت نیم آن بی رمب آس آنجا در سینه او سوزد و مؤسین حقیقه را بسوزاند. پس سرای جلوگیری از این پیش آمد احتمالی گریسگری

دیدند جز آن که از علی (ع) بیعت نگیرند و با آتش ردن خانه و شکستن دربند به گردن تلمسی انداخته، او را به مسجد بزدند و ضربتی شعله برپا زوی حضرت زهرا (س) زدند که از صبرت همان نازیانه و مشار در وفات کرد.

در این که حضرت زهرا چند روز پس از بدروز بسته اختلافی در تاریخ هست.

علامه مجلسی ۷۵ روز را انتخاب کرده، رحلت بیفمبر را ۲۸ ماه صفر گرفته، وفات فاطمه را ۱۳ جمادی الاولی نوشته و عمر آن حضرت را هفتاد و ۱۸ سال دانسته است.

در اثر فشار و سختی و در نتیجه عصب حسیق و محرومیت در کاتش سرانجام و جوابت داده شداری که با گران آن مرد وین نگانه دختر بیایسته بیعتی بود حسیق بر مرد ریشی بواره حسیق و تعب وصیت کرد قبر مامحقی بداریست و در دل شب مرادش کند.